

Засади державної інноваційної політики

Худолій В.Ю.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та менеджменту
Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая

Пономаренко Т.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая

Кадол Л.В.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами
ДВНЗ «Криворізького національного університету»

Стаття присвячена дослідженню питань фінансування інноваційної діяльності. Віддача науково-технічного потенціалу знаходиться в чіткій залежності з часткою валового внутрішнього продукту, котра спрямована на наукові дослідження. Збільшення цієї частки дозволяє не тільки підвищувати науково-технічний потенціал, але й посилювати значення наукових досліджень. Українська економіка демонструє досить низькі показники інноваційності та знаходиться на початковому етапі становлення інноваційної економіки, тому актуальним є використання позитивного досвіду інших країн.

Ключові слова: інноваційна політика, фінансування, елементи інноваційної політики, валовий внутрішній продукт, інноваційність.

Худолій В.Ю., Пономаренко Т.В., Кадол Л.В. ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

Статья посвящена исследованию вопросов финансирования инновационной деятельности. Отдача научно-технического потенциала находится в четкой зависимости с долей валового внутреннего продукта, которая направлена на научные исследования. Увеличение этой доли позволяет не только повышать научно-технический потенциал, но и усиливать значение научных исследований. Украинская экономика демонстрирует достаточно низкие показатели инновационности и находится на начальном этапе становления инновационной экономики, поэтому актуальным является использование положительного опыта других стран.

Ключевые слова: инновационная политика, финансирование, элементы инновационной политики, валовой внутренний продукт, инновационность.

Khudoliy V.U., Ponomarenko T.V., Kadol L.V. PRINCIPLES OF STATE INNOVATIVE POLICY

The article investigates the financing of innovation. Scientific and technical potential returns are completely depending from the share of gross domestic product which is aimed at scientific researches. The increase in this share can not only improve the scientific and technical potential, but also enhance the value of research. Ukrainian economy shows low rates of innovation and is at an early stage of the innovation economy and that's why actual is using of positive experience of other countries.

Keywords: innovation policy, financing, innovation policy items, gross domestic product, innovation.

Постановка проблеми. В економіці України, яка реформується, надзвичайно важливе значення має формування й проведення інноваційної політики, що забезпечуватиме такі структурні перетворення народного господарства країни, які дозволять їй випускати конкурентоспроможну продукцію світового рівня. Каталізатором структурних змін є інноваційна сфера, спрямована на заміну застарілих технологій більш прогресивними. Без інноваційного піднесення, відновлення основного капіталу неможливий вихід з економічної кризи.

Це підтверджується досвідом промислово розвинутих країн, економічне зростання яких на 90% забезпечується за рахунок упровадження в промисловість нових знань і технологій. Ринкові умови господарювання потребують формування конкурентних переваг як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства. Тому активізація інноваційно-інвестиційної політики, дослідження механізмів фінансування, планування та управління інноваційними процесами, в тому числі і на державному рівні, є важливим сучасним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження принципів інноваційної політики займаються чимало вчених, це і Ілляшенко С.М., Геєць В.М., Шипуліна Ю.С., Дудар Т. Г., Краснокутська, Ю.Б. Іванов, Турило А.М., А.І. Крисоватий, Т.Ф. Куценко, О.О. Лапко, І.Й. Малий, І. Мельота, Л.І. Нейков, І.А. Павленко, В.В.Пилипів, А.М. Поручник, І.Ф. Радіонова, В.С. Савчука, Т.О. Скрипка та ін. Вони визначають, що інноваційна політика підприємства повинна бути орієнтована на забезпечення його конкурентоздатності і в цьому процесі саме державному регулюванню відведена відповідальна місія.

Формулювання цілей статті. В дослідженнях державного регулювання інноваційної діяльності цікаво розглянути динаміку фінансування та віддачу науково-технічного потенціалу. Практична цінність таких досліджень зростає в період значного спаду ВВП та поглиблення макрофінансових дисбалансів 2014–2016 рр.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що державне регулювання інноваційної діяльності відбувається через такі форми та інструменти, як фінансове, податкове та інфраструктурне регулювання, підтримка конкретних інноваційних проектів.

Віддача науково-технічного потенціалу знаходиться в чіткій залежності з часткою валового внутрішнього продукту [1; 2], котра спрямована на наукові дослідження (науко-

місткістю ВВП). Збільшення цієї частки дозволяє не тільки підвищувати науково-технічний потенціал, але й посилювати значення наукових досліджень. Світовий досвід затверджує, що при значенні цього показника менше ніж 0,4% ВВП, наука може виконувати тільки соціально-культурну функцію. І тільки при збільшенні долі витрат на науку більше ніж 0,9% ВВП наука починає впливати на ефективність технічного потенціалу.

Українська економіка демонструє невисокі показники інноваційності та знаходиться на початковому етапі становлення інноваційної економіки. Тому використання позитивного досвіду інших країн та створення на його ґрунті власної системи регулювання інноваційного розвитку набуває особливої актуальності [3].

Статистичні дані вказують, що частка фінансування наукових розробок в Україні до 1991 року складала близько 3% валового внутрішнього продукту, у т.ч. 2,2% фінансувалось із держбюджету [5]. Тобто, з цього рівня починає працювати економічна функція науково-технічного потенціалу. У наш час обсяг фінансування наукових досліджень недостатній для інноваційного розвитку країни. Однак, достатній рівень фінансування наукових розробок не є єдиною умовою ефективності використання наукового потенціалу. Це можливо тільки за умови взаємодії всіх складових (рис. 1) – фундаментальних досліджень

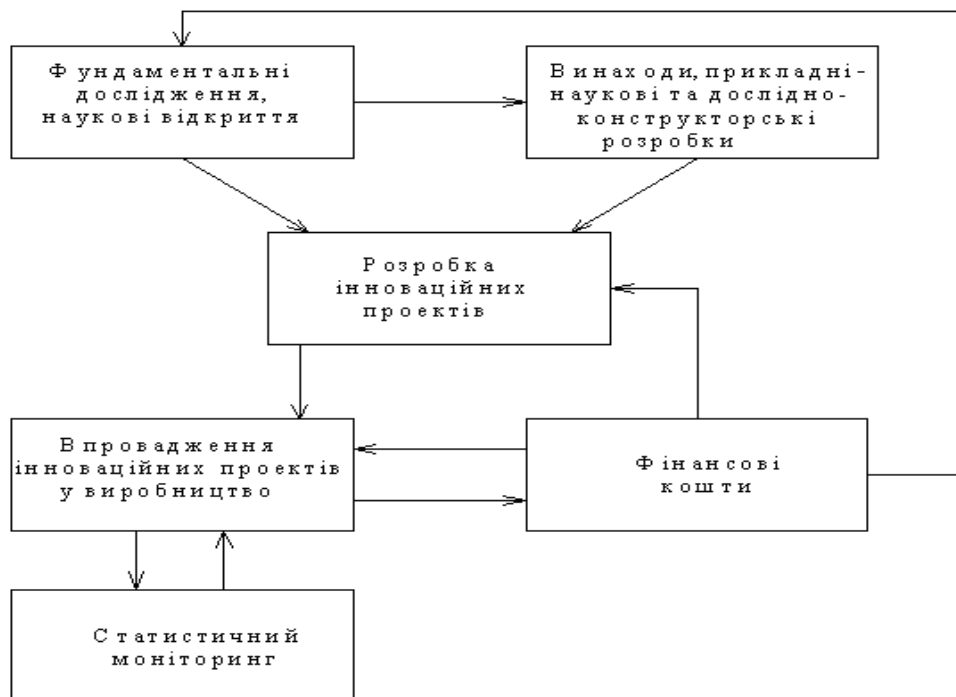

Рис. 1. Схема впровадження наукових досліджень у виробництво

та наукових відкриттів, прикладних наукових і дослідницько-конструкторських розробок [4].

Для порівняння в табл. 1 представлені державні витрати на наукові інноваційні проекти (питомої ваги від ВВП) у розвинутих країнах. Для забезпечення стимулювання конкурентоспроможності ЄС у світі одним із п'яти цільових завдань стратегії «Європа – 2020» є збільшення наукоємності ВВП до 3% до 2020 року. У 2014 році держави – члени ЄС витратили близько 283 млрд. євро на виконання державних інноваційних розробок (ДіР), частка яких у ВВП склала 2.03%, у 2004 році – 1.76%.

Таблиця 1
Державні витрати на наукові інноваційні проекти від ВВП у розвинутих країнах

Країна	витрати на науку, % від ВВП	на душу населення доларів США
Швеція	3.70	773.8
Японія	3.06	731.3
США	2.84	842.3
Корейська Республіка	2.52	365.1
Канада	2.29	527.4
Франція	1.61	461.6
Велика Британія	1.83	397.7
Німеччина	2.18	406.8

Підприємницький сектор продовжує залишатися основним сектором в усіх державах – членах ЄС, де здійснювалися найбільші витрати на виконання державних інноваційних розробок (64% від загального обсягу витрат на ДіР, здійснених у 2014 році), за винятком Естонії, Греції, Кіпру, Латвії, Литви (де сектор вищої освіти був домінуючим у виконанні ДіР) та Румунії (де майже половина ДіР була проведена у державному секторі) [5].

Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» визначає, що бюджетні витрати на наукові дослідження та розробки мають становити не менше ніж 1,7% ВВП. Але статистичні дані свідчать, на загальні витрати на наукову та науково-технічну діяльність (за рахунок усіх джерел) в Україні упродовж останніх 15 років були значно нижчими та не перевищували 1,3% ВВП.

Простежено стабільне зменшення частини бюджетного фінансування з урахуванням рівня інфляції на наукові розробки в Україні (табл. 2, табл. 3) [3; 5].

Таблиця 2
Витрати на інноваційну діяльність за різними джерелами фінансування в Україні відносно ВВП,%

Роки	У тому числі за рахунок коштів			
	власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	0.82	0.005	0.08	0.13
2001	0.81	0.03	0.03	0.10
2002	0.95	0.02	0.12	0.25
2003	0.80	0.03	0.05	0.26
2004	1.01	0.02	0.03	0.25
2005	1.19	0.01	0.04	0.12
2006	0.96	0.02	0.03	0.12
2007	1.11	0.02	0.04	0.33
2008	0.77	0.04	0.01	0.45
2009	0.57	0.01	0.17	0.12
2010	0.44	0.01	0.22	0.07
2011	0.58	0.01	0.00	0.05
2012	0.52	0.02	0.07	0.21
2013	0.48	0.002	0.09	0.09
2014	0.42	0.02	0.01	0.04
2015	0.40	0.02	0.01	0.04

Для української економіки характерним є переважання самофінансування підприємствами інноваційної діяльності, коли витрати на інноваційну діяльність суб'єкти господарювання здійснюють за рахунок власних коштів. Після 2007 р. частка фінансування інновацій за рахунок власних коштів помітно скоротилась на тлі постійного збільшення частки іноземних та інших джерел. При цьому частка державного фінансування залишалась стабільно низькою. Найбільший потік іноземних інвестицій припадає на 2009 та 2010 рр., але вже у 2011–2012 рр. відбувається стрімке падіння цього показника. Це можна пояснити тим, що кризові явища негативно позначилися на інвестиційній привабливості вітчизняної економіки.

Загальновідомо, що інноваційна економіка характеризується [3]:

1) індексом економічної свободи (ІЕС). ІЕС є комплексним кількісним показником, який розраховується за 10 індикаторами – це свободи бізнесу, торгівлі, податкова, фінансова свободи, відсутність корупції та ін. В рейтингу 2015 р. серед 183 країн, Україна посідає 162 місце та відноситься до країн з відсутністю вільної економіки [6];

Таблиця 3

**Індекси обсягу наукових та науково-технічних робіт за джерелами
(% до попереднього року)**

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Загальний обсяг	0.991	0.961	0.999	1.013	0.952	1.244
держбюджету	0.993	0.945	1.113	0.965	0.870	1.100
Замовників України	0.912	1.056	0.971	0.904	0.946	1.198
Замовників іноземних держав	1.145	0.959	0.744	1.128	0.885	1.142
Власних коштів	11.205	0.853	1.212	1.273	1.344	1.636
Інших коштів	0.657	0.765	1.627	0.921	0.899	1.958

Таблиця 4

**Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями
(у відсотках до загальної кількості обстежених)**

підприємства	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
усього	12.8	13.8	16.2	171.4	16.8	16.1	17.3
Внутрішні науково-дослідні роботи	2.2	2.1	2.4	2.1	2.1	1.9	3.2
зовнішні	1.2	1.2	1.3	1.3	1.1	0.9	1.5

2) рівнем розвитку освіти і науки. У розвинутих країнах видатки на освіту

на всіх рівнях державного сектору становлять від 4,5 до 7% ВВП. Показник України складає 5,3% [7]. Необхідний обсяг бюджетних асигнувань на сферу освіти визначено Законом України «Про освіту» (стаття 61) – не менш 10% від валового внутрішнього продукту (ВВП). Але з моменту набуття незалежності Україна не досягала такого рівня фінансування освіти;

3) наявністю високотехнологічних укладів економіки (4-6). Але в Україні на частку п'ятого укладу припадає 4,7% (військово-космічна техніка, засоби зв'язку); четвертий уклад становить майже 42,4% і третій – 52,8% [8, с. 14-23]. В Україні переважаючими є третій і четвертий технологічні уклади. Українська економіка залишається на індустріальному етапі розвитку і не може вважатися економікою інноваційного типу [3];

3) наявністю високої частки інноваційних підприємств та інноваційної продукції. Таблиця 4 свідчить про незначну частку підприємств, що займалися інноваціями. До негативного фактору можливо віднести і тенденцію зменшення кількості працівників наукових організацій основної діяльності з 170.6 тис. чол. в 2009 році до 101.6 тис. чол. в 2015 році.

Висновки із цього дослідження. Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу

вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Це ставить Україну перед вибором запровадження тієї моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову, тобто моделі інноваційного розвитку [3].

Для формування конкурентних переваг як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства, підвищення віддачі науково-технічного потенціалу, ефективної реалізації пріоритетних розробок необхідним є усунення недоліків у системі фінансування науково-технічного розвитку, зокрема у фінансуванні державних науково-технічних програм. З досвіду розвинутих зарубіжних країн відомі такі основні джерела суміщеного фінансування великих державних науково-технічних програм, що можуть бути використані і в нашій країні на основі вдосконалення відповідного законодавства, а саме:

- залучення іноземних інвесторів (до 50% усього обсягу фінансування);
- концесійні форми співробітництва з іноземними підприємствами;
- використання підприємств малого бізнесу для окремих розробок та інноваційної діяльності;
- більш інтенсивно використовувати як джерело позабюджетного фінансування підприємства недержавної, у тому числі приватної, форми власності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Раціональне фінансування науки як передумова розбудови знаннєвого суспільства в Україні / Малицький Б.А., Попович О.С., Соловйов В.П. та ін. – К.: Реникс, 2004. – 322 с.
2. Кадол Л.В., Максимова О.С. Ефективність впровадження наукових розробок у гірничо-металургійному комплексі // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 211. – Т. 3 – Дн.: Наука і освіта, 2006. – С. 737–742.
3. Богер О.В. Податкове регулювання становлення інноваційної економіки: дис. канд екон наук: 08.00.03 / Богер Олена Володимирівна. – К., 2016. – 196 с.
4. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. – К.: Каравела, 2005. – 311 с.
5. Держстат України, 1998-2016, офіційний сайт ukrstat.gov.ua
6. World and Global Economy Rankings on Economic Freedom 2015 [Електронний ресурс] // Сайт The Heritage Foundation. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/ranking>
7. Human Development Report [Електронний ресурс] // Сайт United Nations Development Programme. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_RU.pdf
8. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2004. – №4. – С. 15-24 ; Економіка України. – 2004. – № 5. – С. 14-23.